

DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER KURULU
FOREIGN ECONOMIC RELATIONS BOARD

KIRGIZİSTAN ÜLKE BÜLTENİ

2012

GENEL BİLGİLER

Resmi adı:	Kırgızistan
Yönetim şekli:	Cumhuriyet
Başkent:	Bişkek
Diğer şehirler:	Oş, Talas, Celalabad, Narın
İdari yapı:	7 Eyalet (oblast) ve 1 Şehir İdaresi
Komşuları:	Çin, Kazakistan, Özbekistan, Tacikistan
Yüzölçümü:	199,951 km ²
Nüfus:	5.5 milyon
Etnik dağılım:	Kırgız (%65), Özbek (%13), Rus (%12)
Dil:	Kırgızca, Rusça

**Кыргыз Республикасы
(Kırgız Respublikası)**

Para birimi:	Som (Ocak 2012: 1 USD = 46,85 KGS)
Saat dilimi:	Türkiye saati + 3

Kırgızistan: Genel Bilgiler

Kırgızistan'ın siyasi birliği, 1924 yılında Sovyetler Birliği bünyesinde bir özerk bölge olarak ortaya çıkmıştır. 1936 yılında Sovyet idaresi altındaki Cumhuriyetlerden biri olmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ise 31 Ağustos 1991 tarihinde bağımsızlık ilan edilmiştir.

Gerek 2005 yılına kadar devam eden Askar Akayev'in Cumhurbaşkanlığı süresinde gerekse sonrasında, Kırgızistandaki yaklaşık 20 yıllık siyasi geleneğinin anayasa üzerindeki siyasi çekişmeler, parlamento, Başbakanlık ve Cumhurbaşkanlığı makamları arasındaki güç dengelerinin oluşturulması çabaları ve bu bağlamda ortaya çıkan muhalif hareketler ve kitlesel eylemlerle şekillendiği görülmektedir. Bu durumun ekonomiye ve belli ölçülerde yabancı yatırıma yansımaları olduğu gibi ülkenin halen siyasi düzenini sağlama sürecinde olduğu değerlendirilmektedir.

1991 yılında bağımsızlığın kazanılmasından 2005 yılına kadar Askar Akayev Cumhurbaşkanlığını sürdürerek ülkeyi yönetmiştir. Akayev, bağımsızlıkla birlikte tek aday olarak katıldığı Ekim 1991 seçimleri ile Cumhurbaşkanlığını üstlenmiştir. Anayasanın Mayıs 1993'te kabul edilip yürürlüğe girmesiyle ilk beş yıllık dönemine başlayan Akayev, Aralık 1995'deki erken seçimlerde ve 2000 yılında yinelenen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde galip çıkmıştır. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) gibi bir çok uluslararası kuruluş, 2000 seçimlerini uluslararası kurallara uygunluk bakımından eksik bulmuştur.

Akayev yönetiminin ilk yıllarında belli oranlarda siyasi ve sivil toplum özgürlüğü ön plana çıksa da, 1994 senesinden sonra sıkça başvurulmuş anayasaya ve meclisin yapısına ilişkin değişikliklerin bu genç cumhuriyette siyasi istikrarsızlıklara meydan verdiği gözlemlenmektedir. Siyasi gerilim, 2002 yılı Mart ayında belli sayıda ölümlerle sonuçlanan muhalif toplumsal olaylar şeklinde kendini göstermiştir.

Lale Devrimi: Akayev, 2005 yılında görev süresinin bitimiyle Cumhurbaşkanlığı'nı bırakacağını açıklamış, ancak aynı yıl yapılan parlamento seçimlerine Akayev'in oğlu Aydar Akayev ve kızı Bermet Akayeva'nın katılması, Akayev'in kendisinin yerine aile fertlerini hazırladığı şüphelerini doğurmuştur. Parlamento seçimlerinden önce gerek Cumhurbaşkanı Askar Akayev, gerekse Başbakan Nikolay Tanayev, ülkelerinde Ukrayna ve Gürcistan'daki gelişmelere benzer olayların yaşanmayacağını ifade etmiş ve Akayev, 30 Ekim'de yapılacak Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde tekrar aday olabilmek için anayasa değişikliğine gitmeyeceğini vurgulamıştır.

Ancak özellikle milletvekili seçimlerinde bazı önemli muhalif adayların seçime girmesini engelleyen düzenlemeler getirilmiştir. 27 Şubat ve 13 Mart 2005 tarihlerinde iki tur üzerinden gerçekleştirilen meclis genel seçimleri sonucunda, Akayev tabanından gelen isimler büyük çoğunluğu elde etmiştir. Muhalefetin önde gelen isimlerinden Kurmanbek Bakiyev dahil olmak üzere çoğu muhalif ikinci tur seçimlerden geçememiştir.

Protesto gösterileri, ikinci tur seçimlerinden sonra şiddetlenerek devam etmiştir. Muhalefet yandaşları seçimlerde usulsüzlük yapıldığını, Akayev'in parlamentoya akrabalarını ve yandaşlarını soktuğunu, istemediği adayların seçime katılmasını ise engellediğini öne sürmüştü ve iki dönem görev yaptığı için anayasa engeli yüzünden yeniden devlet başkanı olamayacak olan Akayev'in anayasada değişiklik yaparak iktidarını sürdürmeyi planladığını iddia etmişlerdir.

Muhaliflerin bazı hükümet binalarını ve havaalanını ele geçirdiği Oş'ta yürüyüşe geçen göstericiler Akayev'in istifasını istemişler; Oş ve Celalabad'da esnaf kepenk kapatırken, Oş'taki göstericilerin başkent Bişkek'e gelmek üzere hazırlandıkları bildirilmiştir. Bişkek'e sıçrayan olaylarda protestocular, polisle çatıştıktan sonra Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nı işgal etmişlerdir. Aynı gün ülkenin güneyinde de muhalefet yandaşları kontrolü ele geçirmişlerdir. Olayların bu boyuta ulaşması üzerine Askar Akayev, ailesi ile birlikte ülkeyi terketmiş ve Rusya'ya sığınmıştır. Aynı gün Başbakan Nikolay Tanayev de istifa etmiştir.

Yeni seçilen Kırgız parlamentosunun temsilcileri ile Moskova'da görüşen Askar Akayev istifasını vermiş ve bu istifa bir hafta sonra parlamento tarafından kabul edilmiştir. Akayev'in devrilmesi üzerine, *Lale Devrimi* olarak Kırgızistan siyasi tarihine geçen iktidar değişimi sonucunda, Cumhurbaşkanlığı görevini üstlenen Kurmanbek Bakiyev, yeni Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin Temmuz'da yapılacağını açıklamıştır. Seçimlere kadar olan üç aylık süre, ülkede yetki boşluğundan kaynaklanan istikrarsızlıklara ve yer yer devam eden protesto gösterilerine sahne olmuştur.

Lale Devrimi'nin ardında yatan en önemli sebeplerden birisi de ülkenin kuzey ve güney bölgeleri arasındaki ekonomik ve sosyal uçurumdur. Nitekim, olayların başlamasında güney illerinden gelen göstericiler etkin olmuş ve kayda değer bir Özbek nüfusunun bulunduğu bu bölgeden gelenler, "zengin kuzeyin politik hâkimiyetine son vermenin" zamanı geldiğini savunmuşlardır.

10 Temmuz 2005 tarihinde gerçekleştirilen ve katılım oranının yüzde 53 olduğu Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Kurmanbek Bakiyev Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Bakiyev tarafından atanan eski Bişkek Belediye Başkanı ve Ar-Namıs Partisi lideri Feliks Kulov ise Başbakanlığa getirilmiştir. Bakiyev, ülkenin güneyinden gelen bir siyasetçiysen, Kulov ise kuzey kökenlidir. Bu durum, Kırgızistan siyasetinin tepesindeki güç dağılımı ve bölgeler arası uzlaşma arayışlarının bir göstergesidir.

Bakiyev Dönemi: Cumhurbaşkanı Bakiyev ve Başbakan Kulov arasındaki iktidar ittifakı 2006 Aralık ayında kopmuştur. Anayasa, parlamento ve Cumhurbaşkanlığı makamı ve yetkileri üzerine tartışmalar yeniden yoğunlaşmıştır. Bakiyev 2007 Ocak ayında Azim

Isabekov'u daha sonra da muhalefet tarafından daha az tepki görecek Almazbek Atambayev'i Başbakanlığa atamıştır. 30 Aralık 2006 tarihinde kabul edilen yeni Anayasa, Anayasa Mahkemesinin verdiği karar sonucu referanduma götürülmüş ve 21 Ekim 2007 tarihinde referandum sonucunda kabul edilmiştir. Söz konusu Anayasa uyarınca 16 Aralık 2007 tarihinde Meclis genel seçimleri yeniden icra edilmiştir.

Seçim sonuçlarına göre Cumhurbaşkanı Bakiyev'in partisi olan Akyol seçimlerden büyük üstünlükle ayrılarak 90 vekillik mecliste 71 sandelyeye ulaşmıştır. Eski hükümette Enerji Bakanlığı yapan İgor Çudinov başbakanlığa önerilmiştir. 24 Aralık 2007'de Cumhurbaşkanı onayı ile göreve başlayan Çudinov *Gül Devrimi'ne* kadar Kırgızistan Başbakanlığını yürüttü.

Gül Devrimi: 2005'te Lale Devrimi'nden sonra cumhurbaşkanlığına gelen Bakiyev Kırgızistan'daki gerekli ekonomik ve sosyal iyileştirmeleri gerçekleştirememiş, artan işsizliği önleyememiş ve halkın yaşadığı ekonomik zorluklara çare olamamıştı. Bakiyev yönetimindeki bu olumsuz ekonomik koşullara bir de Bakiyev yönetiminin yolsuzlukları ve baskıcı idare anlayışı eklendi. Örneğin; 32 yaşındaki oğlu Maksim Bakiyev'i, Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak kurulan ve ülkedeki yabancı yatırımlarını, enerji şirketleri ve altın madenleri gibi devlet işletmelerini yönetecek olan "Kalkınma, Yatırım ve İnnovasyon Ajansı"nın başına getirdi. Ağabeyi Zhanysh Bakiyev ulusal güvenlik güçlerinin başkanlığını yapıyor, büyük oğlu Marat Bakiyev ise ulusal güvenlik servisinin fiili olarak başkanlığını yürütüyordu. Bu kayırmacı idare anlayışına bir de 2010'un Ocak ayında su, elektrik ve doğalgaza yapılan %100'lük zammında eklenmesi muhalif kesimleri ayağa kaldırdı.

Bunun üzerine 7 Nisan 2010 tarihinde ülkenin kuzeyindeki Talas şehrinde başlayan Bakiyev karşıtı protestolar kısa sürede başkent Bişkek'e ve diğer şehirlere de sıçradı. Bu protestolar Daniyar Usenov liderliğindeki hükümetin istifasıyla sonuçlandı ve muhalefet geçici bir yönetim kurarak başına 2005'teki Lale Devrimi'nin de mimarlarından olan Roza Otunbayeva geçti.

Fakat ülkenin güneyinde istikrar sağlanamadı. Celalabad ve Oş şehirlerinde geçici yönetimi destekleyen Özbeklerle Bakiyev yanlısı Kırgızlar arasında 11 Haziran'da başlayan çatışmalar etnik bir boyut kazanarak adeta bir iç savaşa dönüştü. Bu olaylar çoğuluğu Özbek olmak üzere 2 bin kişinin ölümü ve yaklaşık 100 bin Özbeğin de Özbekistan'a sığınmasıyla sonuçlandı. Yaşanan bu olaylar sırasında Roza Otunbayeva Kollektif Güvenlik Anlaşması bünyesinde Rus güçlerini güvenliğin sağlanması için bölgeye davet etti; fakat Rusya bunun Kırgızistan'ın içişleri olduğunu belirterek herhangi müdahaleyi reddetti.

Otunbayeva Dönemi: 10 Ekim 2010'da Kırgızistan'da parlamento seçimleri yapıldı. İlk verilere göre ülkedeki seçim listelerinde oy hakkına sahip 2 milyon 778 bin 862 seçmenin adı yer almıştır. Daha sonra yurt dışında yaşayan 76557 seçmen bu listeye ilave edilmiştir. (toplam: 2 855 419). Ülkede oy hakkı olan 1 milyon 659 bin 821 seçmen (%59.73) oylamaya katılmıştır. Oylama sonuçları aşağıdaki gibi olmuştur:

1. "Ata Yurt" Partisi - % 8.88
2. Sosyal-Demokratlar Partisi - %8.04
3. "Ar-Namıs" Partisi - %7.74
4. "Respublika" Partisi - %7.24
5. "Ata Meken" Partisi - %5.6

Meclise giren bu beş parti arasında uzun süren koalisyon arayışları sonucunda 15 Aralık 2010 tarihinde Sosyal Demokrat Parti, Ata-Yurt Partisi ve Respublika Partisi arasında bir koalisyon hükümeti kurulabildi. Bu koalisyon ideal olmayan fakat zorunluluktan dolayı kurulmuş bir koalisyondur. Çünkü partiler birbirlerine çok yakın oylar alarak meclise girmişler, bu durum da çok yönlü, her kesimden katılımın olduğu bir koalisyonu zorunlu kılmıştır.

İlk koalisyon girişiminde varılan uzlaşya göre Sosyal Demokrat Parti lideri Almazbek Atambayev Başbakan, Ata Meken Partisi lideri Ömürbek Tekebayev Meclis Başkanı olacaktı fakat Tekebayev meclisten gerekli desteği alamadı ve bu koalisyon girişimi başarısız oldu. İkinci olarak Otunbayeva hükümeti kurma görevini Respublika lideri Ömürbek Babanov'a verdi. Bu koalisyon teşebbüsünün de başarısızlığa uğraması durumunda seçimlerin yenilenmesi gerekmekteydi. Koalisyon kurma görevini üstlenen Respublika lideri, aralarındaki ciddi farklılıklara rağmen Sosyal Demokrat Parti ve devrik lider Bakiyev yanlısı milliyetçi Ata-Yurt partisi ile koalisyonu kurmayı başardı. Üç partili koalisyonun toplam milletvekili sayısı 77 olduğu için hükümet güvenoyu sürecinde bir sıkıntı yaşamadı ve koalisyon hükümeti kurulmuş oldu. Anlaşma uyarınca:

Başbakan: Almazbek Atambayev (Sosyal Demokrat Parti)

Başbakan Yardımcısı: Ömürbek Babanov (Respublika Partisi)

Meclis Başkanı: Ahmetbek Keldibekov (Ata Yurt Partisi)

Atambayev Dönemi: 30 Ekim 2011'de Kırgızistan'da Cumhurbaşkanlığı seçimleri yapıldı. İlk verilere göre ülkedeki seçim listelerinde oy hakkına sahip 3 milyon 32 bin 862 seçmenin adı yer almıştır. Ülkede oy hakkı olan 1 milyon 872 bin 827 seçmen (%61) oylamaya katılmıştır. Oylama sonuçları aşağıdaki gibi olmuştur:

1. Almazbek Atambayev - % 63,24
2. Adahan Madumarov - %14,77
3. Kamçıbek Taşiyev - %14,32
4. Diğer - %7,67

23 Aralık 2011 tarihinde yeni hükümet kurulmuştur. Ömürbek Babanov (Respublika Partisi) Başbakan; Aalı Karaşev (Sosyal Demokrat Partisi) Başbakan Birinci Yardımcısı; Coomart Otorbaev (Ata Meken Partisi) Ekonomi ve Yatırım İşlerinden Sorumlu Başbakan Yardımcısı'dır.

Siyasi Yapı: Kırgızistan Cumhuriyeti temsilci demokrasi esaslarını barındıran bir siyasi sisteme sahiptir. *Cogorku Keneş* isimdeki Millet Meclisi doğrudan seçimle iş başına gelir ve 5 yıllığına görev yapar. Yasalar meclisin onayından geçer. Hükümet Başbakan ve diğer bakanlardan oluşur. Kırgızistan sisteminin mevcut halinde Cumhurbaşkanının da önemli yürütme otoritesinin olduğu görülmektedir. Anayasaya göre yürütme ile ilgili olarak kararname çıkartma, iptal etme ve değişiklik yapma yetkileri ile birlikte Başbakanın atanması ve Başbakan ve hükümetin istifası gibi konularda söz sahibidir. Cumhurbaşkanı da doğrudan seçimle iş başına gelir ve 5 yıllık süre için görev yapar.

İdari Bölgeler:

Kırgızistan, idari olarak 7 eyalete ve 1 şehir idaresine ayrılmıştır. Söz konusu eyaletler ve başkentleri şunlardır: Batken (Batken), Çuy (Tokmok), Celalabad (Celalabad), Naryn

(Narın), Oş (Oş), Talas (Talas) ve Issık-Kul (Karakol). Başkent Bişkek ise bu eyaletlerden ayrı olarak bir şehir idaresi statüsündedir.

Dış İlişkiler:

Kırgızistan'ın coğrafi konumu, ülkenin dış ilişkilerine de doğrudan yansımaktadır. Bu bağlamda Rusya, Çin ve Afganistan'a yönelik belirlenen dış ilişkiler bir öncelik arz atmaktadır.

Kırgızistan, başta Rusya ve Kazakistan olmak üzere Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkeleriyle ilişkilerin geliştirilmesine öncelik vermektedir.

Kırgızistan'ın bir özelliği Rusya'nın yabancı ülke topraklarındaki tek hava üssünün bu ülkede olmasıdır.

Bişkek'e 45 kilometre mesafede olan ve Rusya tarafından kullanılan Kant Askeri Üssü de iki ülke arasındaki ilişkilerde önemli bir yere sahiptir.

Kırgızistan'ın Türkiye ve Çin ile olan ilişkileri ise ticari ve ekonomik işbirliğinin artması sonucu son dönemlerde oldukça olumlu bir seyir izlemiştir. Ülkenin, Orta Asya'daki komşularıyla ilişkilerinde de büyük ölçüde olumlu bir gidişat olduğu söylenebilir. 2011 yılında üst düzey katılımlı ziyaretler hem Türkiye'den hem de Kırgızistan'dan ülkemize gerçekleşmiştir. T.C. Başbakanı Sayın R.Tayyip Erdoğan 2011 yılının ilk ziyaretlerinden birini Kırgızistan'a gerçekleştirmiştir. Kırgızistan Cumhurbaşkanı da çeşitli nedenlerle ülkemize iki kez ziyarette bulunmuş ve siyasi ekonomik destek görmüştür. Nisan ayında Kırgızistan o dönem Başbakanı olan Sayın Almazbek Atambayev Ankara'ya bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Önemli siyasi ve ekonomik anlaşmalar imzalanmış, ayrıca TOBB & DEİK Başkanı Sn. Rifat Hisarcıklıoğlu ve TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Sayın Başbakan'a Fahri Doktora Ünvanı vermiştir.

Kırgızistan Ekonomisi

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bağımsızlığını ilan eden Kırgızistan, Sovyet sistemine entegre olmuş ekonomisini yeniden yapılandırma zorunluluğuyla karşı karşıya kalmıştır. Bu bağlamda en öncelikli konular birliğin dağılmasından sonra başlayan hızlı ekonomik küçülme sürecini durdurmak ve fiyat liberalizasyonu nedeni ile oluşan yüksek enflasyonu aşağı çekmek olarak ortaya çıkmıştır.

1990'lı yılların ortalarında dönemin Cumhurbaşkanı Askar Akayev, Batı ülkeleri ve uluslararası donörlerin de desteğiyle bir pazar reformu programı başlatmıştır. 1993 yılında ulusal para tedavüle girmiş, fiyatlar serbest bırakılmış, varlıklar belli düzeylerde özelleştirilmiş ve serbest bir ticaret rejimi kabul edilmiştir. Bu aşamada Akayev, muhafazakar bürokratların ve Sovyet tarzı planlı ekonomiye alışmış parlamentonun muhalefeti ile karşılaşmıştır. Günümüzde ise pazar ekonomisine geçiş sürecinde ciddi

bir muhalefet kalmamış ve uygulanan programların olumlu sonuçları alınmaya başlamıştır.

Kırgızistan hükümeti, Orta Asya devletleri arasında piyasa ekonomisine geçiş açısından en liberal ekonomik reformları uygulayan hükümet olmuştur. Bu reformların birçok olumsuz koşul altında yapılmasına rağmen, Kırgızistan hükümeti ekonomide istikrarın sağlanmasında önemli başarılar elde etmiştir. Konvertibilite ve faiz oranlarında liberalizasyon sağlanmış, özelleştirmeye ağırlık verilmiş ve özel sektörün ekonomiye katılımı güçlendirilmiştir.

Kırgızistan'da küçük ölçekli işletmelerin gerçekleştirdiği ticaret başta olmak üzere hizmet sektörü ekonomide en büyük paya sahiptir. Bunun yanında tarım sektörü de ekonomideki ağırlığını sürdürmektedir. Ülkede altın üretimi de önemli yer tutmakta olup Kumtor altın madeni bu sektörden elde edilen gelirlerin büyük bölümünü oluşturmaktadır. Değişkenlik gösterebilen altın fiyatları, üretim seviyesi ve iklim koşullarından ekonomi önemli ölçüde etkilenebilmektedir. KC Milli İstatistik Komitesi verilerine göre 2011 yılında Kırgızistan'ın GSYH'si 5919,1 milyon dolardır.

Kırgızistan'da kayıt dışı ekonominin de oldukça büyük olduğu değerlendirilmektedir. Kırgızistan, yüksek dış borcu sebebiyle Dünya Bankası ve IMF tarafından ortak yürütülen Aşırı Borçlu Fakir Ülkeler ("HIPC") Programına 2006 yılında başvurarak 1 milyar dolara yakın borcun silinmesi gibi imkanlardan faydalanmayı gözden geçirmiştir. Ancak, bu programa dahil olunmasının prestij kaybına sebep olacağı nedeniyle, ayrıca IMF ve Dünya Bankası'nın ülke ekonomisi üzerinde bulunacağı çeşitli taleplerin yükümlülüğüne girilmek istenmemesinden 2007 yılı Şubat ayında hükümet bu programa dahil olmaktan vazgeçmiştir.

Bişkek Ticaret Müşavirliği ülke raporunun, Kırgızistan Milli İstatistik Kurumu verilerine dayandırarak sunduğu rakamlara göre 2009 yılı içerisinde Kırgızistan GSYH'nin % 22'sini tarım, avcılık, ormancılık ve balıkçılık; % 16'ini ticaret, otomobil ve özel kullanım eşyaları tamiri; % 12'sini ise imalat sanayi oluşturmaktadır.

20 Aralık 1998'de Dünya Ticaret Örgütü üyeliğine kabul edilen Kırgızistan, o zaman için Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkeleri arasında bir ilki gerçekleştirmiştir.

Tüm bunlarla birlikte, geçiş sürecini yaşayan diğer tüm ekonomiler gibi Kırgızistan ekonomisi de ciddi zorluklardan geçmektedir. Ülkede işsizlik önemli bir sorun olarak hayatı etkilemeye devam etmektedir.

TEMEL MAKROEKONOMİK GÖSTERGELER

Başlıca Ekonomik Göstergeler (2011)	
GSYH (milyar \$)	5919,1
GSYH artış oranı (%)	5,7
Kişi başına GSYH (\$)	1127,0
Enflasyon oranı (%)	16,6
GSYH'nin Yapısı	
Mal (%)	43,7
Hizmet (%)	46,1
Net vergiler (%)	10,2

Makroekonomik Performans

Büyüme: Kırgızistan'da reel GSYH, bağımsızlıktan sonraki dört yıl içerisinde yüzde 50 oranında küçülmüştür. Ekonominin tekrar büyümeye başlaması ise 1996 yılında tarım üretimindeki artış ve Kumtor Altın Madeni'nin hizmete sokulmasıyla mümkün olmuştur. Kumtor'un üretime başlamasıyla 1997 ve 1998 yıllarında GSYH'deki artış hızlanmış, ancak 1998 yılında Rusya'da patlak veren mali kriz nedeniyle yine düşüşe geçmiştir. 1999'dan itibaren tarım ve altın sektörlerine bağlı olarak büyümeye devam etmiştir. 1999 - 2001 yıllarında ortalama yüzde 4.6'lık büyüme sağlanmıştır.

2002 yılı için Kırgızistan Merkez Bankası yüzde 4.5'lik bir GSYH artışı öngörmüş, ancak bir *force majeure* etkenler nedeniyle bu dönemde Kırgız ekonomisi büyümemiştir (yüzde 0.0 oranında GSYH artışı). Bunun nedeni bir Kırgız-Kanada ortak teşebbüsü tarafından çalıştırılan Kumtor altın madeninde meydana gelen bir kazadan sonra üretimin durmasıdır. Üretim ilerleyen aylarda devam etmiş, ancak yıllık toplam üretim bir önceki yıla göre yüzde 30 oranında daha düşük olarak gerçekleşmiştir. 2003 yılında Kumtor'un üretiminin kazadan önceki seviyesine ulaşması ve dünya piyasalarında altının fiyatının yüksek değerlerde seyretmesi sayesinde yüzde 6.7'lik bir büyüme oranına ulaşılmış, 2004 yılında ise büyüme yüzde 7.1 olarak gerçekleşmiştir.

2005 yılında altın üretimindeki düşüş, bir kez daha ülkenin makroekonomik göstergeleri üzerinde etkili olmuş ve Kırgızistan'ın GSYH'si yüzde 0.6 oranında küçülmüştür. Ticaret, Sanayi ve Turizm Bakanı Almazbek Atambayev'in 2 Şubat 2006 tarihinde yapmış olduğu bir açıklamaya göre Kumtor madenindeki altın rezervleri tükenmektedir ve ülke ekonomisinin tek bir altın madenine bu derece bağımlı olması ciddi sıkıntılar yaratmaktadır. Atambayev'in açıklamalarına göre Kırgızistan'ın acil olarak sanayinin sektörel çeşitlendirilmesine yönelik yeni politikalar uygulamaya başlaması gerekmektedir.

2009 yılında tarım, hayvancılık, avcılık ve ormancılık sektörlerinde toplam üretim değeri 1.011,3 milyon ABD Doları olup, geçmiş yılın aynı dönemine kıyasla %7,4'lük artış gözlenmiştir. Yıl içinde ana sermayeye yapılan yatırımların miktarı 902.086,7 ABD Doları olup, geçmiş yılın aynı dönemine kıyasla %18,9 oranında artmıştır. 2009 yılında her türlü taşıma araçları ile taşınan yüklerin toplam hacmi 35,9 milyon ton olmuş ve 2008 yılına

göre %4,1 artmıştır. Taşımada karayolunun payı %90,6 olmuştur. Demiryolu taşımasında ise 12,5'lik artış kaydedilmiştir.

2011 yılında Kırgızistan Gayrisafi Yurtiçi Hasılası 273,1 milyar som olarak gerçekleşmiş olmuştur. Kırgızistan'da 2011 yılında sanayi üretim tutarı 161,8 milyar som olmuştur.

Kırgızistan Merkez Bankası'nın verilerine göre, 2011 yılında Kırgızistan GSYH'nin %43.3'ü hizmet sektörü olup hizmet sektörünün reel büyüme oranı ise %4.8'dir. GSYH'nin %19.7'sini tarım, %20.6'sını sanayi, %4.9'unu inşaat sektörleri oluşturmaktadır.

Yukarıdaki verilerden de görüldüğü üzere, Kırgızistan ekonomisi henüz istikrarlı ve uzun vadeli bir toparlanmayı gerçekleştirebilecek ekonomik çeşitliliğe ulaşamamıştır. Altın sektörü haricinde, sadece tekstil ve konfeksiyon imalatı gerçekleştirilmekte ve sanayi bu sektörlerin dışında çok sınırlı kalmaktadır.

Döviz Kuru: 1998 yılındaki Rusya krizinin etkisiyle Kırgızistan ulusal para birimi som, 1998 yılını yüzde 70'lik bir değer kaybı ile kapatmıştır. Kriz sonrasında Rus rublesinin ve Kazak tengesinin devalüasyonu ile birlikte Amerikan dolarına olan talep artmış ve Somun değer kaybı hızlanmıştır.

Somun değer kaybı 1999 yılında da sürmüştür. 1996 yılında 1 Amerikan doları 12.8 soma karşılık gelirken 2000 yılında 1 dolar 47.7 som düzeyinde gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, ekonomide yaşanan büyüme ve daha sıkı bir para politikası ile birlikte 2000 yılından itibaren Kırgız ulusal parası som, istikrarlı bir seviyeye ulaşmıştır.

Kırgızistan Merkez Bankası'nın günlük işlemlerin akıcı bir şekilde devam etmesi ve uluslararası rezervlerin güçlendirilmesi amacıyla piyasaya yaptığı müdahaleler asgari düzeydedir.

2011 yılı içerisinde 1 ABD dolarının karşılığı ortalama 46,11 Kırgız som'u olarak kaydedilmiştir.

Enflasyon: 1993 yılında Kırgızistan'da enflasyon oranı yüzde 700 seviyelerinde iken uygulanan sıkı para politikaları neticesinde 1998 yılı ortalarında yüzde 10'a kadar düşürülmüştür. Ancak, 1998 yılı Ağustos ayında yaşanan Rusya krizi ile birlikte 1998 yılı sonbaharında ülkede fiyatlar tekrar artış göstermiş ve 1999 yılında enflasyon yüzde 35.9'a ulaşmıştır. Bu dönemde faiz oranları ise enflasyon oranına paralel seyretmiştir.

Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) Nisan 2011 *World Economic Outlook* raporuna göre Kırgızistan'da enflasyon şu şekilde bir seyir izlemiştir: 2006'da %5,6; 2007'de %10,2; 2008'de %24,5; 2009'da %6,8; 2010'da %7,8. Bahsi geçen raporun 2011 tüketici fiyatları artış oranı tahmini ise %18,8'dir. Economic Intelligence Unit'in verilerine göre 2011'de enflasyon %16,6 şeklinde gerçekleşmiştir. Enflasyonda görülen yükselme ve düşüşler genel olarak un, ekmek, bitkisel ve hayvansal yağlar, süt ve süt ürünleri, sebze ve meyveler gibi birincil ihtiyaçları teşkil eden ürünlerin fiyatlarında meydana değişikliklerden kaynaklanmıştır.

İşgücü:

Economic Intelligence Unit'in verilerine göre 2010 yılında toplam 78.150 işsiz kaydedilmiştir. Kırgızistan'da 2010 yılı işsizlik oranı %20 olmuştur. Çalışabilir nüfus 2.344 milyon iken, kayıtlı nüfustaki işsizlerin %14'ü erkeklerken %16'sını ise kadınlar oluşturmaktadır.

Başlıca Ekonomik Sektörler

Orta Asya'da dağlık bir bölgede yer alan Kırgızistan'ın ekonomisinin temelini tarım ve doğal kaynaklar oluşturmaktadır. Başlıca tarım ürünleri pamuk, tütün ve yün olan Kırgızistan'da altın, uranyum, doğalgaz ve elektrik üretimi yapılmaktadır.

Madencilik ve metalurji: Madencilik ve metalurji Kırgızistan'ın en önemli sanayi sektörüdür. Sektör, Kırgızistan'ın sanayi üretiminin yarıya yakınına gerçekleştirmektedir. Bu alanda özellikle altın sanayi önemli bir ağırlığa sahiptir. Kırgızistan, altın rezervinin dışında kömür, mermer, civa, bakır, uranyum, molibden, gümüş ve antimuan yatakları ile seramik sanayiinde kullanılan bazı mineral kaynaklara sahiptir. Bunların yanısıra ülkede zengin tungsten ve kalay yatakları bulunmaktadır. Bu alandaki en önemli alt sektör, altın çıkarma ve işleme sektörüdür.

Kırgızistan'ın metalurji sektöründe üretilen ürünlerin neredeyse tamamı ihraç edilmektedir. Kırgızistan, dünyada onuncu büyük altın üreticisi ve ihracatçısıdır. Ülkedeki en büyük altın madeni olan Tienşan Dağları'ndaki Kumtor altın madeninde 1997 yılından beri yıllık ortalama 18 ton altın çıkarılmaktadır. Bu ülkedeki altın üretiminin yüzde 90'ına karşılık gelmektedir.

Kumtor Altın madeni Kanada'lı Centerra Gold firması ve Kırgızistan devleti ortaklığı ile kurulan Kumtor Altın İşletmesi tarafından işletilmektedir. 2007 yılında ortaklık anlaşmasının yeniden yapılandırılmasıyla devletin payının %16'dan %29'a çıkartılması için anlaşmaya varılmıştır. Anlaşmanın uygulamaya konulmasına ilişkin yasal incelemeler halen devam etmektedir.

Kırgızistan ekonomisinde ve yıllık bütçesinde önemli yer tutan Kumtor madeni Orta Asya'da yabancı yatırımcılar tarafından işletilen en büyük maden konumundadır. Maden bugüne kadar yaklaşık 225 ton altın üretmiştir. 2009 yılında Kumtor'un üretimi 16,3 ton altın olmuştur. Sanayi sektörü toplam üretiminde sözkonusu maden ve maden ürünleri işleme faaliyetindeki işletmelerin payı % 46,8'dir.

Kırgızistan'ın ikinci büyük altın madeni olan Talas bölgesindeki Jerui maden yatağındaki altın rezervlerini ise devlete ait Kyrgyzaltyn firması, İngiliz Oxus ve Avustralyalı Normandy madencilik şirketleri ortak olarak işletmektedir.

Kırgız hükümeti, bağımsızlıktan bu yana yüzde 25 oranında azalmış olan kömür üretimini yeniden canlandırmak ve bu sayede hem ithal enerji kaynaklarına olan bağımlılığı azaltmak, hem de ihracat gelirlerini artırmak düşüncesindedir. 2001 yılında 500 bin ton olan kömür üretiminin 2005 yılında 1.1 milyon tona çıkarılması planlanmışsa da yeni yatırımların yetersizliği nedeniyle bu rakama ulaşamamıştır. Yılda 1.5 milyon ton kömür tüketen Kırgızistan, 2004 yılında 400 bin tonluk üretim gerçekleştirmiş ve ihtiyacının geri kalan kısmını Kazakistan'dan ithalat yoluyla temin etmiştir. Ülkenin toplam 3.5 milyar tonluk kömür rezervlerine sahip olduğu tahmin edilmektedir. Kırgızistan'da 2008 yılında 2007'ye göre yüzde 124,2 daha fazla kömür üretilmiş ve buna göre 2008 yılında üretilen kömür miktarı 492,3 bin ton olmuştur.

Kırgızistan'ın 2009-2011 Kalkınma Planına göre Kırgızistan kömür üretimini 1,5 milyon tona çıkarmayı hedeflemiş; ancak bu hedefe halihazırda ulaşamamıştır, 2011 yılı içerisinde toplam 0,8 milyon ton kömür üretimi gerçekleştirilmiştir.

Sanayi: Bir çok malın Rusya Federasyonu'ndan ithal edilmesi nedeniyle Kırgızistan'da sanayi üretimi sınırlı düzeydedir. Ülkede sanayinin GSYH içerisindeki payı bağımsızlıktan hemen sonra yüzde 46.2 seviyesinde iken 2009 yılı itibariyle yüzde 23.1'e kadar gerilemiştir. Ayrıca, özelleştirilen tarım işletmeleri ile birlikte sanayi sektöründe istihdam edilen işgücünün bir bölümü tarım sektörüne kaymıştır.

Sanayi sektöründe en önemli faaliyet gıda işleme alanında görülmektedir. Gıda işleme sektörü aynı zamanda en cazip yabancı yatırım alanlarından biridir. Kırgızistan sanayi üretim hacmi 2007 yılında %7.3 artış göstererek 1,65 milyar dolar civarında gerçekleşmiştir. 2008 yılında sanayi üretiminin Kırgızistan'da yüzde 14,9 arttığı da kaydedilmiştir. Kırgızistan'da sanayi üretim hacmi 2009 yılında %6,4 oranında azalmış ve 2,267 milyar dolar civarında gerçekleşmiştir. Kumtor altın madeninde gerçekleştirilen üretim göz ardı edildiğinde ise -%6,5'lik azalma kaydedildiği görülmektedir. 2009 yılında sanayi üretiminin yaklaşık %81,8'i imalat sektörü kaynaklı olmuştur.

Kırgızistan'ın sanayi politikası özellikle ülkedeki yün, pamuk ve ipek üretimine dayalı olarak hafif sanayi (özellikle giyim ve tekstil) sektörüne yönelik bir eğilim arz etmektedir. Kırgız hükümeti, sanayi işletmelerinde ithal girdilerden ziyade daha fazla iç kaynakların kullanılması yönünde bir siyaset izlemektedir.

Kırgızistan'ın başlıca sanayi ürünleri yünlü dokuma, deri işleme, makine ve madencilik ürünleridir. Diğer taraftan, bağımsızlıktan sonraki dönemde ülkedeki makina sanayi özellikle tarımsal ekipmanlar üretimindeki artış nedeniyle gelişme göstermiştir. Türk yatırımcılar için önemli bir işbirliği alanı olan ülkedeki gıda işleme sanayi, kötü çalışma koşulları, eskimiş üretim teknikleri ve teçhizatı ile gelişmemiş bir haldedir. Sanayi özellikle başkent Bişkek civarında yoğunlaşmaktadır.

Tarım: Tarım sektörü, Kırgızistan ekonomisinde önemli bir ağırlığa sahiptir. 2011 yılı GSYH'sinin %19,7'sini oluşturmaktadır. Tarım sektöründe 2009 yılında %2,5'lik bir büyüme olmuştur.

Kırgızistan Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra tarım üretimini artırmayı başarabilmiş olan tek ülkedir.

Kırgızistan'daki zırai üretimin yüzde 40'ı özel sektöre ait çiftlikler tarafından gerçekleştirilmektedir ve devletin üretimdeki payı sadece yüzde 5'tir. Geri kalan üretim ailelere ait tarlalarda yapılmaktadır. Sanayi sektöründeki gerileme nedeniyle oluşan işsizlik, büyük ölçüde tarım sektörü tarafından istihdam edilmektedir.

Tahıl üretimi ve özellikle buğday üretimi tarımsal üretimin yaklaşık yarısını teşkil etmektedir. Bu alanda uygulanan ithal ikameci politikalar nedeniyle tahıl üretimi tek başına Kırgız GSYH'sinin yüzde 10'unu karşılar duruma gelmiştir. Ülkede üretilen diğer başlıca tarım ürünleri ise pamuk, tütün, şeker pancarı, meyve ve sebzelerdir.

Kırgızistan, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte daha önce diğer Sovyet Cumhuriyetlerinden sağladığı gübre ve zırai makine-ekipman parçalarının temininde zorlanmaya başlamıştır. Bu nedenle, bağımsızlığın ilk yıllarında tarımsal üretim önemli

oranda gerilemiştir. Devlet, gerekli gübre ve ekipman parçalarını diğer ülkelerden sağlamaya çalışmakla birlikte, bunların Sovyet dönemine göre çok daha pahalı olması sebebiyle beklenen sonuç alınamamıştır. Yatırımların eksikliği ise yeni tarımsal teknolojilerin uygulanmasına imkan vermemektedir.

Zırai üretim ve verimlilikte yaşanan düşüşler, çiftçilerin gelirlerinin düşük düzeyde gerçekleşmesine, doğal kaynakların tahrip olmasına, sulama sistemi, teşvikler ve toprak mülkiyeti sisteminin yeterince gelişmemiş olmasına bağlanmaktadır.

Enerji: Kırgızistan'ın elektrik üretimi ağırlıklı olarak hidroelektrik santrallerinden üretilmekle birlikte bu sektörün hem üretim hem de ihracat açısından gelişme potansiyelinin yüksek olduğu görülmektedir. Ülke hidroelektrik kaynaklarının genişliği bakımından Rusya ve Tacikistan'ın ardından BDT ülkeleri arasında üçüncü sırada yer almaktadır. Tien Shan dağlarındaki buzulların erimesiyle yıllık 55,000 gigawatt saatlik bir potansiyel olduğu tahmin edilmektedir. Bu potansiyelin yılda yalnızca 3 Gigawatt saatlik bölümünün kullanıldığı, ayrıca Çin ve Güney Asya pazarları göz önüne alındığında, sektördeki büyük potansiyel açığa çıkmaktadır.

Nitekim devletin hidroelektrik santralleri kurma hususunda yabancı yatırımdan faydalanacak şekilde çeşitli çalışmaları ve projeleri gündemdedir. Öncelikle Kambar'da bulunan iki santralin özelleştirilerek faaliyete sokulması projesi mevcuttur. Bu amaçla Rusya ve Kazakistan ile olurluk incelemesi yürütülmektedir.

Narın nehri üzerindeki Toktogul Hidroelektrik Santrali tek başına tüm ülkenin enerji ve ısıtma ihtiyacını karşılayacak kapasiteye sahiptir. Bu santral yılda yaklaşık 1.5 milyar kWh elektrik üretmektedir.

2011 yılında yapılan denetimlerde Kırgızistan'da 18.000 elektrik kesintisi yaşandığı tespit edilmiştir. Bu bakımdan ülkenin enerji alanında bir yatırım ihtiyacı içerisinde olduğu dile getirilebilir (eng.24.kg).

Kırgız Cumhuriyetinde sınırlı miktarda petrol ve doğal gaz rezervi bulunmaktadır. Yılda 80,000 ton petrol elde edilebilmekte olup, iç talebin % 12'sini karşılanmaktadır. Ülkede boru hattı sisteminin de yetersizliği söz konusudur. Halihazırdaki 367 kilometre uzunluğunda doğal gaz hattı ve 13 km uzunluğunda petrol hattı bulunmaktadır.

2007 yılının sonunda Rus Gazprom şirketine 2 doğalgaz yatağının keşfi için lisans verilmiştir. Söz konusu yataklar ülkenin güneyinde bulunan Kuugart ve Maylısuu-4 (Celalabat) kaynaklarıdır.

Afganistan ve Pakistan'ın elektrik ihtiyacının karşılanması amacıyla Kırgızistan ve Tacikistan'dan çekilecek enerji nakil hatlarıyla elektrik ihracatı yapılması gündemdedir. Proje Dünya Bankası tarafından desteklenmekte olup, 600 kilometre uzunluğunda enerji nakil hattı inşası öngörülmektedir. Enerji nakil hatlarının kurulması sonucu Kırgızistan'ın elektrik ihracatının etkin hale getirilmesi ve böylece mevcut hidroelektrik santral projelerinin yatırımcılar açısından çekiciliğinin artması beklenmektedir.

Tekstil: Kırgızistan'daki pamuk, ipek ve yün işleyen işletmeler, ülkedeki geniş ölçekli işletmelerin özelleştirilmesi kapsamında özelleştirilmiştir. Ülkedeki pamuk, ipek ve yün sektörüne sanayi merkezlerinde bulunan bazı geniş ölçekli işletmeler hakimdir. En

önemli üretim merkezleri Bişkek (yün ve yünlü kumaş), Oş (pamuklu kumaş ve ipek) ve Tokmak'tır (yün).

İnşaat: Bişkek Ticaret Müşavirliğimizin Kırgız Merkez Bankası verilerine yer verdiği raporunda 2009 yılında inşaat sektöründeki ana sermayeye yapılan yatırımların yapısındaki iç yatırımlardan finansman grubunda %38'lik ölçüde artış olmuştur. İç yatırımların yapısındaki sıralama halk kaynakları, kuruluş ve şirket kaynakları ve Devlet bütçesi şeklinde olmuştur. Buna karşılık dış yatırımlardan finansman grubunda oluşan azalma % -14,9'dur. Bu azalma doğrudan yabancı yatırımlardaki 2 katlık azalmadan meydana gelmiş olup, sözkonusu azalma uzmanlar tarafından dünya finans krizi ile açıklanmaktadır.

2010 yılında inşaat sektörünün toplam üretimi 783 milyon Dolar olup, 2009 yılına kıyasla %32,8 oranında azalmıştır. Söz konusu azalmanın nedeni ülkedeki Nisan ve Haziran olayları olmuştur.

Devlet ve uluslararası finans kuruluşları tarafından finansmanı sağlanan Kuzey-Güney Karayolu, Oş-Kaşgar Karayolu ve Jerui altın madeni gibi projeler, sektörün büyümesini sağlayan ana projeler arasındadır. Önümüzdeki dönemde Kırgızistan'da inşaat sektörünün artan talebe bağlı olarak hızlı bir büyüme eğilimi içerisine girmesi beklenmektedir. Bişkek-Narın-Torugart karayolunun inşaatına 2009 yılı içerisinde başlanacaktır. Ayrıca, Kırgızistan Ulaştırma Bakanlığı 2011 yılına kadar uluslararası ulaştırma koridorlarının % 67'sinin tamamlanacağını bildirmiştir. Bu beklentiye uygun olarak Kırgız hükümeti, inşaat malzemeleri sektörüne de yatırım yapmaktadır.

Diğer taraftan, Kırgızistan gittikçe ağırlaşan bir konut sorunuyla karşı karşıya bulunmaktadır. Bu bağlamda, Kırgız Hükümeti toplu konut projelerinin hayata geçirilmesi için çaba göstermekte ve yabancı yatırım çekebilmek için kolaylıklar sağlamayı planlamaktadır. Çin Halk Cumhuriyeti ve İran gibi ülkelerden alınan hibe yardımlarıyla şehir içi yolların rehabilitasyonu çalışmaları devam etmektedir.

Ulaştırma ve telekomünikasyon: Ülkenin dağlık coğrafi yapısı nedeni ile demiryolu taşımacılığı yerine karayolu taşımacılığı gelişmiştir. Dolayısıyla, Kırgızistan'da yalnızca 370 km'lik bir demiryolu ağı vardır. Uluslararası nitelikte olmamakla birlikte, ulaşım ağı Bişkek etrafında yoğunlaşmıştır.

34 bin km'lik karayolu ağının 23 bin kilometresi asfalttır. Asya Kalkınma Bankası (AKB), 650 km'lik Bişkek-Oş kara yolu ile Oş'tan Çin sınırındaki İrkeştam'a giden yolun yenilenmesi için finansman sağlamaktadır.

Diğer yandan ülkenin demiryolu ağının geliştirilmesi için çalışmalar yürütülmektedir. Gündemdeki en önemli proje olan Çin-Kırgızistan-Özbekistan demiryolunun hayata geçirilmesi genel olarak ülkenin ekonomik kalkınmasına da önemli katkılar sağlayacaktır. Bunun yanında Almatı ile Kırgızistan'ın en önemli turistik bölgesi olan Isık Gölü arasında 100km'lik demir yolu ulaşımının sağlanması projesi mevcuttur.

Halihazırda ülkede faaliyet gösteren Bişkek, Manas ve Oş havaalanları uluslararası niteliktedir. Kırgızistan Havayolları, iç hatlarda çalışmakta ve Bişkek ile Oş arasında düzenli seferler yapmaktadır.

İletişim alanında Devlet kuruluşu olan Kyrgyztelecom tekel konumundadır. Bu şirketin yaklaşık %80 oranında özelleştirilmesi gündemdedir. Mobil telefon operatörü olarak toplam 5 firma faaliyet göstermekte olup, kullanıcı sayısı toplam yaklaşık 4,3 milyondur

(nüfusun %78'i). İnternet kullanımı hızla yaygınlaşmakta olup 2010 itibariyle yaklaşık 750,000 bin seviyesine ulaştığı değerlendirilmektedir.

Bankacılık ve finans:

Kırgız bankacılık sistemi 1998 yılındaki Rusya krizinden ağır biçimde etkilenmiştir ve bugün toparlanma süreci içerisinde. Kriz sonrasında Kırgızistan Merkez Bankası'nın ticari bankalar için sermaye miktarını artırma zorunluluğu getirmesi bazı bankaların kapanmasına yol açmıştır.

Bişkek Ticaret Müşavirliği raporuna göre 2007 yılı itibariyle Kırgızistan'da 22 ticari banka, 233 mikrokredi şirketi ve mikrokredi acentası, 272 kredi birliği ve 318 döviz bürosu faaliyet göstermektedir.

2007 yılında bankacılık kapsamında özellikle ödeme sisteminde belli reformlara gidilmiştir. 2007 yılı itibariyle banka mevduatları 535,5 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Kırgızistan Menkul Kıymetler Piyasası, Kırgız Menkul Kıymetler Borsası, 'Central Asian stock Exchange' ve Menkul Kıymetler Ticaret Sistemi olmak üzere toplam üç kurumdan oluşmaktadır. . 2009 yılında bankalararası kredi piyasasında milli para üzerinden yapılan işlemlerin hacmi %9,7 artarak 11,5 milyar soma ulaşmıştır. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) Kırgız Menkul Kıymetler Borsası'nın %24,51'lik bölümüne sahiptir.

K.C. Merkez Bankası 2008 yılında Kırgızistan'da nakit paraya olan talebin artışının dünya finansal krizine değil, ülkede ekonomik canlanmanın başlayışına bağlı olduğunu belirtmiştir. 2008 yılında Merkez Bankası ekonominin ve halkın nakit paraya olan ihtiyaçlarını banka sistemi aracılığıyla tatmin etmeye devam etmiş olup, 2008 sonu itibariyle dolaşımdaki nakit para miktarı 30 milyar som olmuştur. 2008 yılında bankacılık sisteminde mevduatların artışı olumlu trend göstermiştir. Ancak ülkede nakit olmayan ödemeler sisteminin çok yaygın olmaması ve ödemelerin çoğunluğunun halen nakit olarak gerçekleşmesi yakın gelecek için nakit para talebinin devam edeceğini göstermektedir. Bankalararası iç piyasada 2009 yılında yabancı döviz üzerinden yapılan işlemlerin hacmi 16,6 milyon dolar olmuş ve 2008'e göre %34,5 oranında azalma göstermiştir. Yabancı döviz üzerinden bankalararası kredilerinin oranı ortalama %5,7, ortalama süresi ise 69 ile 73 gün arasında olmuştur.

Dış Ticaret

Kırgızistan'ın dış ticaret yapısının çevre ülkeler odaklı olduğu görülmektedir. Özellikle ihracat söz konusu çevre ülkelerdeki ekonomik koşullara bağlı olarak değişim gösterebilmektedir. Fakat son yıllarda İsviçre'ye olan altın ihracatı, İsviçreyi Kırgızistan'ın ihracatında ilk sıraya yerleştirmiştir.

Kırgız Cumhuriyeti 1998 yılında Dünya Ticaret Örgütüne katılarak Orta Asya Cumhuriyetlerinde bu üyeliği gerçekleştiren ilk ülke olmuştur. Kırgızistan, Rusya Federasyonu, Kazakistan, Belarus ve Tacikistan'ı da içine alan Avrasya Ekonomik Topluluğu'nun da bir üyesidir. Kırgızistan temelde liberal bir ekonomi ve ticaret politikası benimsemektedir.

Kırgızistan ticaret yapısının bölgesel ağırlıklı olması bölge içerisindeki ikili veya ayrıcalıklı ticaret anlaşmalarını önemli kılmaktadır. Nitekim ülkeye gelen yabancı yatırımcıların büyük bölümü bölgeyi hedef olarak algılamaktadır.

Halihazırda Rusya, Belarus ve Kazakistan'ın oluşturmuş oldukları Gümrük Birliğine Kırgızistan'ın girmesine Hükümet tarafından sıcak bakıldığı izlenmekte olup, yakın gelecekte üyelik konusunda görüşmelerin yapılabileceği düşünülmektedir.

Kırgızistan 2011 Ocak-Kasım ayları toplamında 1794,6 milyon dolarlık ihracat, 3781,7 milyon dolarlık ithalat gerçekleştirmiştir. Aşağıdaki tablolarda ticaret gerçekleştirilen başlıca ülkeler ve ticaret kalemleri gösterilmektedir:

Dış Ticaret (2011 Ocak -Kasım)	
İhracatında önemli ürünler	Kıymetli metaller (altın), giyim ve aksesuarları, sebzeler, elektrik, kerosin, süt ve süt ürünleri, meyveler, organik olmayan kimyasal maddeler, pamuk lifi
İthalatında önemli ürünler	Petrol ürünleri, ikinci el otomobiller, giyim ve aksesuarları, ilaçlar, elektrikli iletişim donanım ve cihazları, şeker, et ve et ürünleri, doğalgaz, buğday
İhracatında önemli pay sahibi olan ülkeler	İsviçre (%44,3), Rusya (%14,7), Kazakistan (%14,7), Birleşik Arap Emirlikleri (%8,3), Özbekistan (%5,9), Türkiye (%2,6)
İthalatında önemli pay sahibi olan ülkeler	Rusya (%33), Çin (%21,9), Kazakistan (%9,8), ABD (%5,2), Japonya (%3,7), Almanya (%3,3), Türkiye (%2,8), Ukrayna (%2,8),

Buna göre altın ve diğer madenlerin Kırgızistan ekonomisindeki önemi anlaşılmaktadır. Ülkenin tekstil ihracatı ise ağırlıklı olarak Rusya'ya gönderilen konfeksiyon ürünlerinden oluşmaktadır.

Yabancı Yatırım

İzole olmuş coğrafi konumu, altın dışında doğal kaynaklarının diğer komşu ülkelere göre sınırlı olması ve görece dar iç piyasası Kırgızistan'a giren doğrudan yabancı sermayenin sınırlı düzeyde gerçekleşmesine neden olmaktadır.

Bişkek Ticaret Müşavirliği raporuna göre mali sektörde son zamanda yaşanan büyümenin kaynağı Kazakistan ve Rusya'dan sağlanan yatırımlardır. Örneğin Kazakistan'da yükselen petrol fiyatlarıyla oluşan sermaye birikimleri bunda büyük rol oynamaktadır.

Kırgız Cumhuriyeti'ne 1995 yılından bu yana giren doğrudan yabancı sermayenin toplam tutarı 3.818 milyon dolardır. Söz konusu tutarın %32,3'ü BDT ülkeleri menşeli sermayeye aittir.

1995 yılından bu yana gerçekleşen sermaye girişleri kümülatif olarak değerlendirildiğinde Türkiye toplam 260,4 milyon dolarlık sermaye ile Kazakistan, Kanada, İngiltere ve Rusya arkasından beşinci kaynak ülke konumundadır. Türkiye'yi bu alanda Almanya, ABD ve Çin Halk Cumhuriyeti takip etmektedir.

Kırgızistan'ın özellikle madencilik sektörü yabancı yatırımcıların ilgisini çekmektedir. Kırgızistan, eski Sovyet cumhuriyetleri arasında üçüncü büyük altın üreticisidir. Kumtor Altın İşletmeleri'ne yapılan yatırımlar ile Kanada ülkedeki en önemli yabancı yatırımcı ülke konumuna gelmiştir. Kanada'yı sırasıyla Kazakistan, Rusya, ABD, Türkiye, Almanya, İngiltere ve Çin izlemektedir.

Doğrudan yabancı yatırımların önemli bir bölümü sanayi sektöründe yoğunlaşmıştır. Yabancı yatırımlar açısından hidroelektrik, gıda sanayi, yüksek teknolojiler, altyapı ve turizm fırsatlar sunan diğer önemli yatırım alanlarıdır.

Ülkedeki en önemli yabancı yatırımcılar arasında Cameco'nun ortak olduğu Kumtor Altın İşletmeleri dışında Reemstva-Kırgızistan Tütün Fabrikası'nı işleten Alman Reemstva şirketi, bir Türk yatırımı olan ve plastik şişe kapağı üreten Plaskap Bişkek, ticaret, bankacılık ve inşaat malzemeleri alanında faaliyet gösteren Central Asian Group ve Hyatt Regency Bishkek Otelini işleten Amerikan Hyatt Oteller Zinciri yer almaktadır. Ayrıca, yine bir Türk yatırımı olarak Coca Cola'nın da bir şişeleme tesisi bulunmaktadır. Yabancı ortaklı işletmeler altın çıkarma, petrol ticareti, çay paketleme, şeker ve pasta üretimi alanlarında öncü konumdadır. Yabancı ortaklı işletmeler Kırgızistan'ın toplam sanayi üretiminin üçte birini ve ihracatının yüzde 16'sını gerçekleştirmektedir.

Kırgızistan yabancı yatırım mevzuatı yabancı yatırımları kamulaştırma ve millileştirmeye karşı korumaktadır. Kamulaştırma durumunda yatırımcıların tazminat hakları mevcuttur. Ancak, değer saptama konusunda kamu kurumları ile anlaşmazlığa düşülmesi olasıdır. Bunun yanısıra, Kırgızistan'da iş dünyasını ilgilendiren yasaların uygulanmasında zaman zaman tutarsızlıklarla karşılaşılabilen ve farklı kamu kurumlarının farklı uygulamaları söz konusu olabilmektedir.

27 Mart 2003 tarihinde yürürlüğe giren yeni Yabancı Yatırım Kanunu ile 1997'de çıkartılmış olan kanunda bazı değişiklikler yapılmıştır. Kırgızistan'da tescilli bir firmanın yabancı yatırım sayılabilmesi için artık yabancı bir firma ya da şahsın o işletmede en az üçte bir oranında paya sahip olması gerekmektedir. Bu yeni kanun ayrıca yabancı yatırımcıların ülkeden çekilmesini de kolaylaştırmaktadır.

Serbest Bölgeler

Bişkek, Narın, Karakol ve Maymak olmak üzere Kırgızistan'da 4 serbest ekonomik bölge (SEB) bulunmaktadır. Bu SEB'ler önemli ulaşım noktaları üzerinde, Çin sınırı boyunca demiryolu istasyonlarına ve gümrük noktalarına yakın bölgelerde bulunmaktadır. Bunların arasında bünyesinde barındırdığı şirket sayısı itibariyle en büyüğü Bişkek Serbest Bölgesi'dir. Kapladığı alan bakımından ise Narın Serbest Bölgesi en büyüğüdür.

SEB'lerde depolama, toptan ihracat ve ithalat, bankacılık, ihracata yönelik endüstriyel imalat ve ulaştırma imkanları bulunmaktadır. Bu mallar çifte vergilendirme olmaksızın üçüncü ülkelere de satılabilmektedir. SEB'ler Kırgızistan'daki diğer bölgelerden çok daha fazla yabancı yatırımcı çekmiştir. Söz konusu bölgelerde 65 ülkeden yaklaşık 650 firma çeşitli alanlarda faaliyet göstermektedir.

Son 10 yılda Bişkek Serbest Bölgesine 83,06 milyon ABD doları doğrudan yabancı yatırım gerçekleşmiştir. Bunun yanında Çin firmalarının söz konusu bölgeleri kotaları atlatmak amacıyla kullandığı da bilinmektedir.

Bişkek SEB'de 2010 yılı itibariyle 1324 kişi için iş imkanı sağlanmıştır. 2010 yılı verilerine göre toplam 56,1 milyon ABD Doları tutarında üretim yapılmış olup, toplam satış 32,8 milyon Dolar, toplam ihracat 19 milyon Dolar tutarında gerçekleştirilmiştir.

SERBEST BÖLGELERDEKİ BAŞLICA TEŞVİK VE UYGULAMALAR ŞUNLARDIR

- Kâr vergileri ile yol ve deprem vergilerinde muafiyet
- Serbest Bölge Müdürlüğü'ne mal ve hizmet satışı geliri üzerinden %1-2 arasında ödeme
- İhracat, ithalat, transfer ve re-eksport gümrük vergilerinden muafiyet
- Üretilen malların yıllık %70'inin Kırgızistan dışına ihraç edilmesi gerekmektedir
- Basitleştirilmiş kayıt ve gümrük prosedürleri
- Hizmet sağlayan kuruluşlara doğrudan ulaşım.
- İthal edilen sermaye malları için gümrük muafiyeti.
- Ham madde ve parçalar için gümrük muafiyeti.
- İhtiyaç kalmadığında ekipmanların bedelsiz ihracı.

Türk – Kırgız İkili Ticari ve Ekonomik İlişkileri

Yasal Düzenlemeler

Türkiye, 1991 yılında bağımsızlığını ilan eden Kırgızistan'ı tanıyan ve büyükelçilik açan ilk ülkedir. Türkiye ve Kırgızistan arasında o dönemden bu yana devam eden sıcak ilişkiler Türk iş çevrelerinin bu ülkedeki başarılı çalışmalarıyla pekiştirilmektedir.

1992 yılı içerisinde karşılıklı olarak Bişkek ve Ankara'da Büyükelçilikler açılmıştır. Kırgızistan'ın İstanbul'da bir Başkonsolosluğu da bulunmaktadır.

2008 yılında Büyükelçiliğimize bağlı olarak faaliyet gösteren Celalabad Fahri Konsolosluğumuz da hizmete açılmış ve Abdıcapar Kayıpov Fahri Konsolosumuz olarak göreve başlamıştır.

Türkiye ile Kırgız Cumhuriyeti arasında ticari ve ekonomik ilişkilerin temelini oluşturan Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması, Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması, Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması, Karma Ekonomik Komisyon Kurulmasına Dair Anlaşma ile Uzun Vadeli Ticari ve Ekonomik İşbirliği Programı imzalanmış ve yürürlüğe girmiştir. Tercihli Ticaret Anlaşması ilk tur görüşmeleri 12-15 Mart 2008 tarihlerinde yapılmış olup, müzakereler devam etmektedir.

Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması'na ilişkin görüşmelerin en kısa süre içinde başlanması hususunda anlaşılmış ve Türk tarafının sözkonusu Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması'nın TTA ile eşzamanlı olarak imzalanmasına ilişkin talebi Kırgız tarafına arz edilmiştir.

Uzun Vadeli Ticari ve Ekonomik İşbirliği Programı uyarınca 14 Mayıs 2003 tarihinde imzalanan İcra Planı'nın yenilenmesi amacıyla hazırlanan yeni bir İcra Planı 31 Ekim 2008 tarihinde imzalanmıştır.

Türk Firmalarının Yatırımları

Kırgızistan yabancı sermayenin dikkatini çeken bir ülke değildir. Kırgızistan'da faaliyet gösteren Türk girişimcileri de genellikle kendi kaynakları ile yatırım yaparak, ülkenin maden ve büyük Pazar ticaretine dayalı işletmelerinden pay almadan küçük sermaye birikimleri ile büyümüşlerdir. Nitekim bölgeye 1990'lı yıllarda gelen ve küçük çapta ticaret yapan Türk girişimcileri daha sonra değişik sektörlerde yatırımlarını arttırmıştır.

Resmi verilerin kesin doğruluğu konusunda şüpheler olsa da bağımsızlığından günümüze kadar Kırgızistan'da gerçekleştirilen yabancı yatırımların miktarı 2,2 milyar dolara ulaşmıştır.

Kırgızistan'da yaklaşık 209 milyon dolarlık doğrudan yatırımımız bulunmakta olup, 1995 yılından bu yana, Kırgızistan'da halen aktif olarak faaliyet gösteren 300 Türk firmasının toplam 400 milyon doları aşan yatırımı mevcuttur. Kırgızistan'daki Türk yatırımları, bisküvi, şekerleme, çikolata gibi çeşitli gıda ürünleri ile birlikte mobilya, temizlik maddeleri, bankacılık, çay paketleme, plastik, eğitim ve inşaat malzemeleri üretimi, marketçilik, tekstil üretimi, turizm acenteliği, eğitim işletmeciliği gibi çok çeşitli alanlarda yer almaktadır.

Sistem Mühendislik, Bişkek'te 1995 yılında inşaatı tamamlanan 4 yıldızlı Hotel Bişkek Pınara için aynı zamanda yatırım da yapmış ve otelin yüzde 50 ortağı olmuştur.

Çay üretimi ve paketlemesi konusunda faaliyet gösteren Beta Grubu, Orta Asya cumhuriyetlerinde önemli pazar payına sahiptir. Grup, Kırgızistan'daki ilk yatırımını Bişkek'te faaliyete geçirdiği paketleme tesisleri ile yapmıştır. 2000 yılında ise Beta Grubu, "Beta Stores" isimli bir alışveriş merkezi zinciri ve "Beta Gourmet" adında bir lokanta ile yatırımlarını çeşitlendirmiştir.

Coca-Cola Bişkek, Anadolu Grubu'nun yüzde 90 hissesine sahip olduğu bir ortak teşebbüsüdür. Diğer ortak ise Coca-Cola Corporation'dır. Üretim ve şişeleme yanısıra firma iki dağıtım merkezi aracılığıyla doğrudan dağıtım da yapabilmektedir. 233

perakende satış noktasında ürünlerini sunan firmanın Bişkek'teki fabrikası yılda 39 milyon tonluk üretim kapasitesine sahiptir.

Demir Kırgız International Bank (DKIB), Kırgızistan'ın en büyük beş bankasından biri olup, aynı zamanda ülkedeki ilk uluslararası ticari banka olma özelliğini taşımaktadır. 1997 yılında bankacılık lisansını alan DKIB'nin hissedarları yüzde 70 ile Sn.Halit Cıngıllıoğlu (Türkiye), yüzde 15 ile Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) İngiltere ve yine yüzde 15 ile Uluslararası Finans Kurumu'dur (IFC) ABD.

Plaskap firması 1997 yılında Bişkek Serbest Bölgesi'nde hizmete sokmuş olduğu fabrikada karbonatlı ve karbonatsız içecek şişeleri için plastik kapak üretmektedir. 2003 yılında diğer kollarıyla entegre edilerek Plasform adı altında yeniden yapılandırılan firma, 5 bin metrekaresi kapalı olmak üzere 50 bin metrekarelik bir alan üzerinde üretimini sürdürmektedir.

Kırgızistan'da eğitim alanında da önemli Türk yatırımları bulunmaktadır. Bunlardan en büyüğü Bişkek'te faaliyet gösteren MANAS-TÜRK Üniversitesidir. YÖK öncülüğünde kurulan üniversite için bugüne kadar yaklaşık 130 milyon Dolar yatırım yapılmış olup, üniversitenin yıllık yaklaşık 15 milyon Dolar harcaması Türkiye genel bütçesinden karşılanmaktadır. Sözkonusu üniversitenin Türkiye'de denkliği kabul edilmekte olup, yatırım ve istihdam alanında Kırgız ekonomisine büyük katkı sağlamaktadır.

Eğitim alanında diğer bir yatırım da Sebat Eğitim A.Ş.'ye ait Kırgızistan genelinde bulunan 14 lise, 1 ilkokul, 1 dil merkezi ve 4 yüksek öğretim yurdudur. SEBAT A.Ş.'ye ait "Uluslararası Atatürk Alatoo Üniversitesi" bulunmaktadır. Sebat okullarında 4 binden fazla öğrenci eğitim görmektedir.

Ticari İlişkiler

YILLAR İTİBARIYLA TÜRKİYE-KIRGIZİSTAN DIŞ TİCARETİ ('000 dolar)

Yıllar	İhracat (X)	İthalat (M)	X/M	Denge	Hacim
1997	49,580	7,556	6.56	42,024	57,136
1998	41,514	6,771	6.13	34,743	48,289
1999	23,198	2,779	8.35	20,419	25,977
2000	20,572	2,349	8.76	18,223	22,921
2001	17,350	6,307	2.75	11,043	23,657
2002	23,685	15,749	1.50	7,936	39,434
2003	40,158	10,578	3.79	29,580	50,736
2004	72,754	13,097	5.56	59,657	85,851
2005	88,851	13,630	6.52	75,221	102,481
2006	130,445	27,386	4.76	103,059	157,830
2007	180,935	45,019	4.01	135,916	225,954
2008	191,350	47,974	3.98	143,376	239,324
2009	140,002	31,446	4.45	108,556	171,448
2010	129,213	30,900	4.18	98,313	160,113
2011	180,601	52,123	3.46	128,478	232,724

Kaynak: TÜİK 2011

Türkiye'nin Kırgızistan ile 1992 yılında 3.2 milyon dolar olan ticaret hacmi, 1997 yılında 57.1 milyon dolara çıkmıştır. Ancak 1998 yılında Rusya mali krizi ve Kırgızistana etkileri ve 2001 yılındaki Türkiye mali krizi gibi faktörlerden dolayı ticaret hacminde daralma yaşanmıştır. Ticaret hacmi ancak 2004 senesinde 80 milyon dolara ulaşarak 1997'deki seviyesini aşabilmiştir.

2000 yılından itibaren ihracatımız artış sürecine girmiş ve 2007 yılında 180 milyon Dolara ulaşmıştır 2010'da ise 116 milyon Dolar seviyesine gerilemiştir. Gerileme ithalatta da devam etmiş 2008 yılında 47 milyon Dolar seviyesinde bulunan Kırgızistan'dan ithalatımız 2010 yılında 24 milyon Dolarda kalmıştır. 2011 yılında ihracatımız 180 milyon Dolar olurken ithalatımız 52 milyon Dolarda kalmıştır. İkili ticarete denge geleneksel olarak Türkiye lehine fazla vermektedir. Kırgız Cumhuriyeti'ne ihracatımızda, altından mücevherci eşyaları, halılar, tekstil mamulleri, makina ve cihazlar önemli yer tutarken bu ülkeden ithalatımızın temel kalemlerini sebze-meyve, ham deri ve örme giyim eşyası teşkil etmektedir.

Türkiye'nin İhracatındaki Başlıca Ürünler (Ocak-Kasım 2011)

1	Giyim ve aksesuarları
2	Ayakkabı
3	Plastikten, enine kesit > 1mm monofiller, profiller
4	İlaçlar
5	Sabun, temizlik ve cilalama ürünleri
6	Suni tekstil maddelerinden kumaşlar
7	Kağıt, karton ve onlardan ürünler
8	Sobalar, mutfak sobaları, ısıtıcılar, gril
9	Ev buzdolapları ve derin soğutucular
10	Halı ve diğer tekstil ürünlerden yer kaplamaları

Kaynak: KC Milli İstatistik Komitesi

Türkiye'nin İthalatındaki Başlıca Ürünler (Ocak-Kasım 2011)

1	Sebzeler
2	Kerosin
3	Pamuk lifi
4	Geçici muhafaza için işlenmiş sebzeler
5	Altın
6	Alüminyum hurda ve atıkları
7	Pamuk ipliği, dikiş ipleri hariç
8	Ceviz yağ veya kurutulmuş
9	Hayvansal cinsten diğer ürünler
10	Sivil inşaat makineleri

Kaynak: KC Milli İstatistik Komitesi

Kırgızistan Cumhuriyeti'nin Türkiye'ye en çok tedarik ettiği ürünler tarımsal ürünler, deri, pamuk ve son zamanlarda altın olarak göze çarpmaktadır. Türkiye ise Kırgızistan'a en fazla giyim ve aksesuar, ilaç ve temizlik ürünleri satmaktadır.

Müteahhitlik Hizmetleri

Kırgızistan'ın 1991 yılında bağımsızlığını kazanmasını müteakip ekonominin durgunluk sürecine girmesi inşaat faaliyetlerini olumsuz etkilemiştir. 1980'li yıllarda çok hızlı büyüyen inşaat sektörü, bağımsızlıktan itibaren 1990'lı yıllarda küçülme eğilimine girmiştir.

Uluslararası kuruluşlar tarafından finanse edilen büyük projeler inşaat sektörünün 1990'ların ortasından itibaren hızlı büyümesini sağlamıştır.

2010 yılında inşaat sektörünün toplam üretimi 783 milyon Dolar olup, 2009 yılına kıyasla %32,8 oranında azalmıştır. Söz konusu azalmanın nedeni ülkedeki Nisan ve Haziran olayları olmuştur.

Kırgızistan'da iş alan müteahhitlik firmalarımızın ilgili yerel makamlarla sorunlar yaşadıkları ve bunun sonucunda ciddi kayıplara uğradıkları gerekçesiyle, Kırgızistan'da son dönemlerde potansiyele yakışan önemli projeler üstlenilememektedir. Müteahhitlik firmalarımızın Kırgızistan'da aldıkları işlerin iki ülke ekonomisine katkıları gözönünde bulundurularak, üstlendikleri projelerde Kırgız makamlarının yapıcı yaklaşımına ihtiyaç duyulmaktadır.

Ülkenin yenilenmeye ve geliştirilmeye ihtiyaç duyan ulaşım ve enerji altyapısı için özkaynaklardan finansman sağlanamaması, bu alanlardaki projelerin Dünya Bankası, Asya Kalkınma Bankası, İslam Kalkınma Bankası ve Japonya Uluslararası İşbirliği Bankası'nın finansmanı ile gerçekleştirilmesini zorunlu kılmıştır.

Kırgızistan'da yeterli sermaye birikiminin olmaması ve yüksek faizler, yerel müteahhitlik firmalarının banka garanti mektuplarını temin edememelerine ve uluslararası kuruluşlarca finanse edilen büyük projeleri alamamalarına, sonuç olarak yerel firmaların ağırlıklı olarak bu projelere taşeron olarak iştirak etmelerine sebebiyet vermektedir.

Afganistan ve Pakistan'ın elektrik ihtiyacının karşılanması amacıyla Kırgızistan ve Tacikistan'dan çekilecek enerji nakil hatlarıyla elektrik ihracatı yapılması projesi, Dünya Bankası tarafından desteklenmekte olup, 600 kilometre uzunluğunda enerji nakil hattı inşası öngörülmektedir. Enerji nakil hatlarının kurulması sonucu Kırgızistan'ın elektrik ihracatının etkin hale getirilmesi ve böylece mevcut hidroelektrik santral projelerinin yatırımcılar açısından çekiciliğinin artması beklenmektedir.

2006-2010 dönemini kapsayan Taslak Ulusal Enerji Programı'nda, yenilenebilir enerji kaynaklarından daha fazla yararlanılması ve dağlık bölgelerde küçük ölçekli hidroelektrik santrallerinin inşaatına yönelik yatırımların artırılması öncelikli alanlar olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda, artan elektrik ihracatıyla sağlanacak ilave kaynaklarla halihazırda %70'i atıl durumda bulunan büyük santrallerin modernizasyonunun mümkün olabileceği düşünülmektedir.

Diğer taraftan, piyasa ekonomisine geçiş sürecinde Kırgızistan gittikçe ağırlaşan bir konut sorunuyla karşı karşıya bulunmaktadır. Bu bağlamda, Kırgız Hükümeti toplu konut projelerinin hayata geçirilmesi için çaba göstermekte ve yatırımcı çekilmesi için kolaylıklar sağlamayı planlamaktadır.

Çin Halk Cumhuriyeti ve İran gibi ülkelerden alınan hibe yardımlarıyla şehir içi yolların rehabilitasyon çalışmaları devam etmektedir.

Türk firmalarının gerçekleştirdiği en önemli projeler: Manas Uluslararası Havaalanı, Bişkek Coca-Cola fabrikası, Hotel Bişkek Pınara ve Bişkek-Oş Karayolu rehabilitasyon projesidir.

Ticari ve Ekonomik Nitelikli Anlaşmalar

Anlaşma	İmza Tarihi
Ekonomik ve Ticari İşbirliğine Dair Protokol	23 Aralık 1991
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma	28 Nisan 1992
Türkiye-Kırgızistan Karma Ekonomik Komisyonu (KEK) I. Dönem Toplantısı Protokolü	14 Ekim 1997
Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması	24 Ekim 1997
Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması	2 Temmuz 1999
Türkiye-Kırgızistan Karma Ekonomik Komisyonu (KEK) II. Dönem Toplantısı Protokolü	13 Nisan 2001
Uzun Vadeli Ticari ve Ekonomik İşbirliği Programı	20 Şubat 2002
Türkiye-Kırgızistan Karma Ekonomik Komisyonu (KEK) III. Dönem Toplantısı Protokolü	14 Mayıs 2003
Türkiye-Kırgızistan Karma Ekonomik Komisyonu (KEK)V. Dönem Protokolü	5 Eylül 2008
Uzun Vadeli Ticari ve Ekonomik İşbirliği Programı İcra Planı	31 Ekim 2008

Türk Eximbank Kredileri

Kırgız Cumhuriyeti Merkez Bankasına 75 milyon ABD Doları tutarında mal ve kredi projesi açılmış ve toplam 48,13 milyon ABD Dolarlık kullandırımı gerçekleştirilmiştir. Geri ödemelerde yaşanan problemler nedeniyle Kırgızistan'ın ülkemize olan borcun yeniden yapılandırılması gündeme gelmiştir.

Kırgızistan Cumhuriyeti'ne Eximbank imkanlarından sağlanan mal ve proje kredileri kapsamında zirai ilaçlar, mobilya fabrikası makinaları, radyo-TV fabrikası makinaları, ekmek fırını üretim tesisi makinaları, telekomünikasyon sistemleri ve otobüs ihracatı ile otel inşaatı projesi finanse edilmiştir.

Ticari ve Ekonomik İlişkilerde Karşılaşılan Sorunlar

Genel Sorunlar:

Ülkedeki idari uygulamaların yeterince şeffaf olmaması, bürokrasinin göreceli olarak ağırlığı ve karmaşıklığı yatırım açısından sorun teşkil etmektedir.

Kırgızistan'da değişik isimler altında çok çeşitli vergi alınmaktadır. Vergi adedinin çokluğu hem psikolojik olarak hem de hesaplama ve ödeme adına zaman kaybına sebep olmaktadır. Bununla birlikte vergi kontrolleri sadece vergi dairelerince değil, çeşitli bakanlıklarca ayrı ayrı yapılmaktadır. Benzer sorunlar gümrük uygulamalarında da görülmektedir.

İthalat sırasında uygulanan vergiler ile üreticilere uygulanan vergiler karşılaştırıldığında ithalat daha cazip görünmektedir. Bu sebepten dolayı ülkeye yatırımcıları çekmek için yatırım ortamının iyileştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Kırgızistan'da kısa dönem finansman, risk algılamasına bağlı olarak yüksek faizlere tabi olduğundan, genel olarak yabancı yatırımcılar ülke dışından finansman sağlamaktadır.

Türkiye'den Orta Asya ülkelerine ihraç edilen ürünler çoğunlukla tırlarla sevkedilmektedir. Kırgızistan, Türk nakliyecilerinin ciddi sorunlar yaşadığı bir ülke

değildir. Ancak bu alanda da vize konusu sıkıntılar yaratabilmektedir. Kırgızistan, ülkede bir aya kadar kalacak Türk vatandaşlarına vize uygulamazken, uluslararası taşıma gerçekleştiren taşıt sürücülerinden ülkeye girişte vize talep etmektedir.

Karayolu taşımacılığında navlun ve geçiş ücretlerinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. İki ülke arasındaki karayolu taşıma ücreti hali hazırda 12,000 ABD doları civarındadır. Kars-Tiflis demiryolu hattının ve İstanbul-Almatı konteynır hattının faaliyete geçmesi önem arz etmektedir.

Kırgızistan pazarındaki iş yapmada karşılaşılan en büyük sorun ülkenin idari yapısı ve geleneklerinden kaynaklanmaktadır. Yolsuzluğun önüne geçilmesi için kararlı adımlar atılmasına ihtiyaç duyulmakta, özellikle yargı sisteminin işleyişinde reform gerekliliği kendini göstermektedir. Yatırımcılar açısından idari uygulamaların şeffaf olmayışı bürokrasinin ağırlığı ve karmaşıklığı önemli bir sorundur.

Bu çerçevede, özellikle gümrüklerdeki uygulamalar dış ticaretle uğraşan iş çevreleri için caydırıcı olmaya devam etmektedir. Halihazırda ülkeyi ekonomik olarak güvenilir kılmaya yönelik tasarımlar Hükümet gündemindedir (TC tic.müş. 2010 raporu).

Dünya Ekonomik Forumu'nun hazırladığı 2010-2011 Global Competitiveness Report'a göre Kırgızistan 139 ülke arasında en yüksek rekabet gücüne sahip 129'uncu ülke konumundadır.

İşbirliği İmkanları

Kırgızistan'ın yatırımcılar için en ilgi çekici yönü, yatırım olanaklarının çeşitliliği ve insan kaynaklarının yeterliliğidir. Ülkede yatırım yapılabilecek en avantajlı sektörler; turizm altyapısı, haberleşme, enerji ve genel olarak sanayi sektörüdür. Kırgızistan'da başlıca yatırım alanları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Altın, uranyum, kömür gibi madenlerin çıkartılması
- Enerji, hidroelektrik santrali inşaatı
- Deri, deri benzeri maddeler ve kürk eşya sanayi (deri işleme ve deri kaplama üretimi),
- Çanak, çömlek, çini, porselen vb. sanayi,
- Cam ve cam ürünleri sanayi,
- Taş ve toprağa dayalı diğer sanayi (süper bazalt teli üretimi, kuru üretim tipli çimento fabrikası),
- İnşaat (karayolu, demiryolu ve konut inşaatı),
- Taşımacılık,
- Haberleşme,
- Gıda sanayi,
- Turizm,
- Pamuk ve yün işleme

Türk-Kırgız İş Konseyi

Türk-Kırgız İş Konseyi, 25 Aralık 1991 tarihinde Türk-Avrasya İş Konseyleri çerçevesinde kurulmuştur. İş Konseyi'nin Başkanlığı 2010 yılından itibaren Coca-Cola İçecek A.Ş. Kurumsal İlişkiler Direktörü Sn. Atilla D. Yerlikaya tarafından yürütülmektedir.

İş Konseyi'nin karşı kanadı ise ülkedeki rejim değişikliğine kadar Başbakanlık bünyesinde yapılandırılmış, ancak daha sonra bir belirsizlik söz konusu olmuştur. Türk-Kırgız İş Konseyi'nin Türk tarafı, 11 Temmuz 2006 tarihinde Bişkek'i ziyaret etmiş ve İş Konseyinin faaliyetlerinin canlandırılması ve İş Konseyinin Kırgız tarafının yeniden yapılandırılması amacıyla, DEİK ile Kırgızistan İşadamları Birliği (KİB) arasında İşbirliği Protokolü imzalanmıştır. Akun Şirketi Genel Müdürü Çinibay Tursunbekov, İş Konseyi Kırgız Tarafı Başkanı görevini üstlenmiştir.

Kurulduğu günden bu yana Kırgızistan'a değişik içeriklerde 13 ziyaret gerçekleştiren Türk-Kırgız İş Konseyi, düzenlediği toplantılarla Türk ve Kırgız iş çevrelerini bir araya getirmektedir.

Türk-Kırgız İş Konseyi, her iki ülkenin liderlerini, siyasetçilerini ve bürokratlarını iş çevreleri ile bir araya getirerek özel sektör ile devlet arasındaki köprü işlevini yerine getirmektedir.

TÜRK-KIRGIZ İŞ KONSEYİ'NİN GELECEK DÖNEMDE GERÇEKLEŞTİRECEĞİ VE SON DÖNEMDE GERÇEKLEŞTİRMİŞ OLDUĞU BAŞLICA ETKİNLİKLER

Gelecek Dönem Etkinlikleri:

İş Konseyi'nin önümüzdeki dönem hedefleri: 2012 yılı ilkbahar aylarında bir Türk işadamları heyetinin Kırgızistan'ı ziyaret etmesi, Türk yatırımcıların Kırgızistan'da yatırım yapmaya teşvik edilmesi ve Kırgızistan Tanıtım Toplantılarının Anadolu'nun önemli şehirlerinde yapılması şeklinde sıralanabilir.

Türk-Kırgız İş Konseyi son olarak, 22 Nisan 2011 tarihinde İstanbul'da Türk-Kırgız İş Konseyi Karşı Kanat Başkanı ve İşadamları Heyeti ile bir çalışma toplantısı düzenlemiştir. Söz konusu toplantıda Kırgızistan'daki son siyasi ve ekonomik gelişmeler tartışılmıştır.

Türk-Kırgız İş Konseyi'nin Son Dönemde Gerçekleştirmiş Olduğu Başlıca Etkinlikler:

- Türkiye-Kırgızistan KEK Toplantısına katılım, 4 Nisan 2012 Bişkek
- Kırgızistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Almazbek Atambayev ve beraberindeki heyet onuruna çalışma kahvaltısı, 14 Ocak 2012 İstanbul
- Kırgızistan'da Yatırım ve İşbirliği Fırsatları Semineri, 22 Nisan 2011 İstanbul
- Türk-Kırgız İş Konseyi Başkanı'nın Kırgızistan Temasları ve Başbakan ile görüşmesi, 25 – 26 Şubat 2011
- Türk-Kırgız İş Konseyi Başkanı'nın Kırgızistan Temasları, 15-16 Aralık 2010, Bişkek
- Cumhurbaşkanımız Abdullah Gül'ün Kırgızistan ve Tacikistan'a yapacakları resmi ziyaret öncesinde Dışişleri Bakanlığı, DTM, Eximbank, Enerji ve Tabii Kaynaklar

Bakanlığı ve Kırgızistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi ile değerlendirme toplantısı,
30 Nisan 2009, Ankara

- Türk-Kırgız İş Konseyi'nin Kırgızistan Başkonsolosu ile Mayıs ayı sonunda Cumhurbaşkanımızın yapacakları ziyarete hazırlık toplantısı, 20 Nisan 2009, İstanbul
- Türk-Kırgız İş Konseyi'nin Kırgızistan Başkonsolosu, Konsolosu ve Bişkek Serbest Bölgesi Direktörü ile görüşmesi, 17 Nisan 2009, İstanbul
- Türk-Kırgız İş Konseyi Başkanı'nın Kırgızistan Başbakanı ile "Dünya Su Forumu" çerçevesinde görüşmesi, Mart 2009, İstanbul

Faydalı Bilgiler ve Linkler

Diplomatik Misyon Temsilcilikleri

T.C. Bişkek Büyükelçiliği:

Nejat Akçal, Büyükelçi

İş Adresi : Moskovskaya 89, 720040, Bişkek, Kırgızistan

İş Telefonu : +996 312 90 59 00

Faks: +996 312 90 99 12 - 13

Web: <http://www.biskek.be.mfa.gov.tr/>

E-mail: embassy.bishkek@mfa.gov.tr

T.C. Bişkek Ticaret Müşavirliği:

Behzat Erten, Ticaret Başmüsaviri

İş Adresi : Moskovskaya 89, 720040, Bişkek, Kırgızistan

Tel: +996 312 90 29 34

Faks: +996 312 90 29 35

Web: www.musavirlikler.gov.tr

E-mail: biskek@ekonomi.gov.tr

Kırgızistan Ankara Büyükelçiliği:

Ermek İbraimov, Büyükelçi

İş Adresi : Turan Güneş Bulvarı 15 Cadde No.21, 06450 Yıldız Oran,
Ankara

İş Telefonu : +90 312 491 35 06- 491 35 07

Faks : +90 312 491 35 13

E-mail: info@kgembassy.org.tr

**Kırgızistan İstanbul Başkonsolosluğu:
Ruslan Kazakbaev, Başkonsolos**

İş Adresi: Lamartin Caddesi No.7 Taksim, İstanbul

İş Telefonu : +90 212 235 67 67 – 235 37 37

Faks : +90 212 235 92 93

E-mail: genkon@tr.net

Resmi Kurumlar

Kırgızistan Ticaret ve Sanayi Odası <http://cci.kg/>

Kırgızistan Dışişleri Bakanlığı <http://www.mfa.kg/>

Kırgızistan Ekonomi Bakanlığı <http://www.mert.kg/>

Haber Kaynakları:

24 Haber Ajansı <http://eng.24.kg/>

Aki Press <http://www.akipress.com/>

Kabar Agency <http://kabar.kg/eng/>

Fuarlar:

Kırgızistan'da düzenlenen fuarlarla ilgili bilgilere aşağıdaki bağlantılardan ulaşılabilir:

<http://www.expocentre.kg/>

http://www.cci.kg/exhibitions_activity/exhib_fairs_2011

İletişim

H. Çağla Mazlum, Koordinatör

Tel: + 90 212 339 50 10

E-posta: cmazlum@deik.org.tr

Nurengiz Eşki, Koordinatör

Tel: + 90 212 339 50 54

E-posta: neski@deik.org.tr

Elnur Osmanov, Koordinatör Yardımcısı

Tel: + 90 212 339 50 67

E-posta: eosmanov@deik.org.tr

Adem Kula, Koordinatör Yardımcısı

Tel: + 90 212 339 50 83

E-posta: akula@deik.org.tr

Kaynaklar:

Asian Development Bank, Kyrgyz Republic Economic Data 2010

Dünya Ekonomik Forumu, *Global Competitiveness Report 2010-2011*

Economic Intelligence Unit, Kyrgyz Republic Country Profile 2007

Economic Intelligence Unit, Kyrgyz Republic Country Report May 2008

Economic Intelligence Unit, Kyrgyz Republic Country Report April 2011

International Monetary Fund, *World Economic Outlook* April 2011

İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi Kırgızistan Ülke Profili 2008-08-07

İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi Kırgızistan Ülke Profili Eylül 2011

Kyrgyz Republic, County Development Strategy (2009-2011)

T.C. Bıřkek Ticaret Müşavirliği Ülke Raporu 2007

T.C. Bıřkek Ticaret Müşavirliği Ülke Raporu 2010

T.C. Dış Ticaret Müsteřarlięi Kırgızistan Ülke Profili 2008

T.C. Dış Ticaret Müsteřarlięi Kırgızistan Ülke Profili 2011

T.C. Dış Ticaret Müsteřarlięi Türkiye-Kırgızistan Ticari ve Ekonomik İlişkileri Yönetici Özeti, Mart 2009